

Lakoća poslovanja 2012. Bosna i Hercegovina

Sarajevo, novembar 2011. godine

SADRŽAJ

Uvod	3
Bosna i Hercegovina	4
1. Početak poslovanja	7
2. Dobivanje građevinskih dozvola.....	10
3. Priključenje električne energije	13
4.Registracija imovine.....	15
5.Mogućnost kreditiranja.....	17
6. Zaštita investitora	19
7. Poreska politika	21
8. Trgovina sa inostranstvom	23
9. Provođenje ugovora.....	25
10. Rješavanje insolventnosti (Prestanak poslovanja)	27

Uvod

„Lakoća poslovanja 2012.“ (*Doing Business 2012.*) koji radi Svjetska banka je deveti u seriji godišnjih izvještaja koji istražuje regulativu za povećanje podsticaja poslovnoj aktivnosti, ali i o preprekama poslovanju.

Izvještaj o uslovima poslovanja „Lakoća poslovanja“ predstavlja kvantitativne indikatore o poslovnoj regulativi i zaštiti prava svojine koja je upoređena za 183 ekonomije-od Afganistana do Zimbabva.

Osnovna pretpostavka Doing Business je ta da ekonomska aktivnost zahtijeva stimulativnu zakonsku regulativu na uspostavljanju prava vlasništva, smanjenju troškova rješavanja sporova, predvidivosti ekonomskih interakcija i provođenju ugovornih obaveza.

Cilj je da zakonska regulativa bude kreirana kako bi bila efikasna, dostupna svima i jednostavna u njihovoj implementaciji.

Regulative iz 10. oblasti poslovanja koje se prate u ovom dokumentu su:

1. Početak poslovanja,
2. Dobivanje građevinskih dozvola,
3. Priključenje električne energije,
4. Registrovanje imovine,
5. Mogućnost kreditiranja,
6. Zaštita investitora,
7. Poreska politika,
8. Trgovina s inostranstvom,
9. Provođenje ugovora,
10. Rješavanje insolventnosti (prestanak poslovanja).

Važne oblasti poslovanja kao što su blizina velikim tržištima, kvalitet usluga infrastrukture, sigurnost imovine od krađe, transparentnost vladinih nabavki, makroekonomski uslovi ili temeljna snaga institucija, nisu predmet direktnog proučavanja od strane Doing Business-a. Podaci koji su prikupljeni ne odnose se na prepreke nesmetanom obavljanju poslovanja, ali pomažu da se identifikuje izvor prepreka, podržavajući politike kod kreiranja reformi.

Predstavljeni indikatori koji su analizirani u Izvještaju „Doing Business-a“ mjere kvalitet zakonodavstva poslovanja, zaštitu prava imovine i njihov efekat na poslovanje, posebno malih i srednjih poduzeća.

Bosna i Hercegovina

Bosna i Hercegovina je rangirana na 125. mjestu od 183. ekonomije. Singapur je i ove godine prva rangirana ekonomija u Doing Business 2012.

BiH je rangirana dva mjesta bolje nego prošle godine (127. mjesto)¹ i dalje je najlošije plasirana od svih država u regionu. To govori da su poslovno okruženje, zakonska regulativa, administracija, finansijski sektor, poreska politika, lahkoća investiranja i drugi indikatori i dalje najlošiji u regionu.

Od država u regionu u izvještaju „Doing Business 2012“ najbolje je i dalje plasirana Makedonija, na 22. mjestu, dok je Slovenija na 37., Crna Gora na 56., a Srbija na 92. mjestu. Hrvatska je na 80. mjestu, a Kosovo je i ove godine na 117. mjestu.

¹ Svi **Doing Business 2011** rangovi su ponovo preračunati radi promjene metodologije.

Tabela 1: Rang Bosne i Hercegovine u Doing Business 2012

Rang	Doing Business 2012	Doing Business 2011	Promjena ranga
Lakoća poslovanja zbirna ocjena	125	127	+2
Početak poslovanja	162	161	-1
Dobijanje građevinskih dozvola	163	173	+10
Priključenje električne energije	157	157	0
Registracija imovine	100	101	+1
Mogućnost kreditiranja	67	64	-3
Zaštita investitora	97	93	-4
Poreska politika	110	108	-2
Trgovina s inostranstvom	108	109	+1
Provođenje ugovora	125	125	0
Rješavanje insolventnosti	80	78	-2

Iz navedenog pregleda proizlazi da je BiH u oblastima početak poslovanja (-1), mogućnost kreditiranja (-3), zaštita investitora (-4), poreska politika (-2) i rješavanje insolventnosti (-2) napravila nazadak. U dijelu priključenja električne energije i provođenja ugovora je na istom mjestu kao i prošle godine. Napredak je učinjen u oblasti dobijanje građevinskih dozvola (+10), trgovina sa inostranstvom (+1) i registracija imovine (+1).

Tabela 2: Sažetak indikatora – Bosna i Hercegovina - 2012.godina

Početak poslovanja (162. mjesto)	Procedure (broj)	12
	Vrijeme (dana)	40
	Trošak (% GDP-a po glavi)	17.0
	Minimalni kapital (% GDP-a po glavi)	29.4
Dobijanje građevinskih dozvola (163. mjesto)	Procedure (broj)	18
	Vrijeme (dana)	181
	Trošak (% GDP-a po glavi)	1,112.9
Priključenje električne energije (157.mjesto)	Procedure (broj)	8
	Vrijeme (dana)	125
	Trošak (% prihoda po glavi)	497.6
Registracija imovine (100.mjesto)	Procedure (broj)	7
	Vrijeme (dana)	33
	Trošak (% vrijednosti imovine)	5.3
Mogućnost kreditiranja (67.mjesto)	Indeks prednosti zakonskih prava (0-10)	5
	Indeks dubine informacija o kreditu (0-6)	5
	Pokrivenost javnog registra (% odraslih)	35.3
	Pokrivenost LRC biroa (% odraslih)	39.6
Zaštita investitora (97.mjesto)	Indeks granice otkrivanja (0-10)	3
	Indeks odgovornosti direktora (0-10)	6
	Indeks rješenja po tužbama dioničara (0-10)	6
	Indeks snage zaštite investitora (0-10)	5.0
Poreska politika (110. mjesto)	Plaćanja (broj po godini)	40
	Vrijeme (sati godišnje)	422
	Porez na profit (% profita)	7.1
	Porez na radnu snagu i doprinosi (% profita)	12.6
	Drugi porezi (% profita)	5.3
	Ukupna porezna stopa (% profita)	25.0
Trgovina s inostranstvom (108. mjesto)	Dokumenti izvoza (broj)	8
	Vrijeme izvoza (dana)	15
	Troškovi izvoza (US \$ po kontejneru)	1240
	Dokumenti uvoza (broj)	9
	Vrijeme uvoza (dana)	16
	Troškovi uvoza (US \$ po kontejneru)	1200
Provođenje ugovora (125. mjesto)	Procedure (broj)	37
	Vrijeme (dana)	595
	Trošak (% tužbenog zahtjeva)	40.4
Rješavanje insolventnosti (80. mjesto)	Stopa povrata (centi na dolar)	35.0
	Vrijeme (godine)	3.3
	Trošak (% nekretnine)	9

1. Početak poslovanja

Pokazatelji lakoće i brzine početka poslovanja su navedeni u slijedećoj tabeli. Obuhvataju procedure koje predstavljaju broj koraka poduzetnika koje moraju obaviti da bi započeli poslovanje, vrijeme koje je neophodno za procedure, i trošak i minimalno zahtijevani kapital kao procenat bruto domaćeg proizvoda po glavi stanovnika.

**Tabela 3 : Početak poslovanja u BiH po godinama
promjena u rang: -1**

Indikator	DB2008	DB2009	DB2010	DB2011	DB2012
Rang	-	-	-	161	162
Procedure (broj)	12	12	12	12	12
Vrijeme (dana)	63	69	69	64	40
Trošak (% GDP po glavi)	30.1	30.8	15.8	17.7	17.0
Min.kapital (% GDP po glavi)	43.0	36.3	29.8	30.5	29.4

Kada poduzetnici naprave poslovni plan i pokušaju da ga realizuju, prva teškoća s kojom se suočavaju su zahtijevane procedure da registruju novu firmu prije nego što počnu zakonski raditi. Ekonomije se razlikuju uglavnom po tome kako regulišu ulazak u biznis (početak novog poslovanja). U nekim, proces je jasan i primjenljiv. U drugim ekonomijama, procedure su teške i dugotrajne tako da poduzetnici moraju podmititi službenike kako bi ubrzali proces ili bi se mogli odlučiti da pokrenu neformalnu ekonomiju.

Slika 2: Početak poslovanja

Analize pokazuju da brojne i dugotrajne procedure za osnivanje poduzeća negativno utiču na rast proizvodnje, ne čine posao sigurnijim i ne doprinose razvoju poslovne inicijative. Dugotrajne procedure guše privatne investicije, guraju ljude u neformalnu ekonomiju, povećavaju potrošačke cijene i korupciju. Podaci o početku poslovanja dati su na osnovu pregleda i istraživanja procedura za potrebe malih i srednjih poduzeća. Ovo uključuje sticanje svih neophodnih dozvola i licenci i kompletiranje svih zahtijevanih upisa, verifikacija i notifikacija kako bi omogućili kompaniji da formalno radi. Procedure su zabilježene samo gdje je interakcija zahtijevana sa eksternom stranom. Procijenjeno je da osnivači sami završavaju sve procedure, osim profesionalnih usluga koje su zahtijevane zakonom. Volonterske procedure nisu ubrojane, niti su ubrojani komunalni i industrijski-specifični zahtjevi.

Tabela 4: U tabeli su ukratko prikazane procedure i troškovi za osnivanje poslovanja* u BiH.

Br.	Procedura (Odvijaju se simultano sa drugim procedurama)	Potrebno vrijeme (dani)	Troškovi
1.	Odrediti uvjete osnivačkog ugovora i ovjeriti u opštini	7	BAM 400
2.	Dobiti potvrdu od banke da je puni iznos kapitala uplaćen; platiti proviziju registracije na račun budžeta kantonalnog suda	1	Nema naknade
3.	Dobiti potvrdu od poreznih organa da osnivači nemaju poreznih dugova	1	Nema naknade
4.	Sudska registracija na opštinskim sudovima	10	BAM 555
5.	Kupovina pečata kompanije	1	BAM 40
6.	Aplikacija o namjeravanim aktivnostima nadležnoj opštini	10	BAM 10
7.	Aplikacija za dozvolu Kantonalnom ministarstvu privrede	1	BAM 150
8.	Prijava za dobijanje poreskog broja kompanije u odgovarajućem poreznom uredu	5	Nema naknade
9.	Otvoriti račun kompanije u banci	1	Nema naknade
10.	Prijaviti radnike za penzijsko osiguranje u Zavod za penziono osiguranje	1	BAM 1
11.	Prijaviti radnike u zdravstveno osiguranje u Zavod za zdravstveno osiguranje	1	BAM 1
12.	Usvojiti i objaviti Pravilnik o plaćama, Pravilnik o organizaciji, disciplini i drugoj radnoj regulative	1	advokat 250 KM

* standardno poduzeće, d.o.o., u Sarajevu

Ekonomije širom svijeta su poduzele korake kako bi olakšale početak poslovanja kao što je osnivanje one-stop shop (institucija koja pruža sve usluge na jednom mjestu za osnivanje poduzeća), brzina i pojednostavljenje procedura, i smanjenje ili eliminisanje minimalnog kapitala za osnivanje firmi. Mnoge zemlje su poduzele reforme poslovne registracije u fazama pri čemu prethodne faze u osnivanju firme nisu uslov za slijedeće faze.

Tabela 5 : Ostvarene reforme lakoće početka poslovanja u BiH

Godina	Reforma
2012	BiH je napravila napredak kako bi pokretanje poslovanja bilo lakše. Naime, privrednici mogu početi poslovanje, a da naknadno pribave upotrebnu dozvolu, dozvolu za rad i druga neophodna odobrenja za početak poslovanja. Takođe je olakšan postupak za dobijanje poreznog broja.
2011	Nema napretka
2010	Nema napretka
2009	Nema napretka

2. Dobivanje građevinskih dozvola

U slijedećoj tabeli su navedeni indikatori za dobijanje građevinskih dozvola, a to su procedure, vrijeme i troškovi da se dobiju sve neophodne dozvole za izgradnju objekata potrebnih za poslovanje, uključujući dobijanje neophodnih licenci i dozvola, dobijanje zahtijevanih notifikacija, i reguliranje komunalnih usluga.

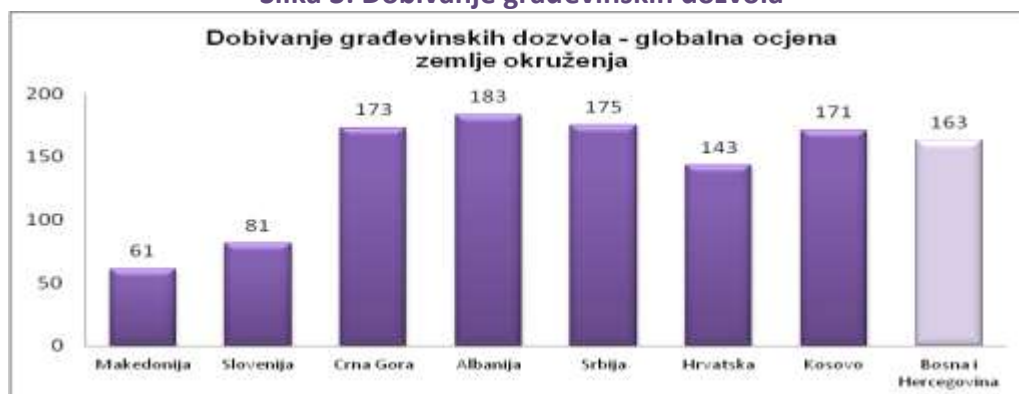
**Tabela 6: Dobijanje građevinskih dozvola u BiH po godinama
promjena ranga: +10**

Indikator	DB2008	DB2009	DB2010	DB2011	DB2012
Rang	-	-	-	173	163
Procedure (broj)	15	18	18	18	18
Vrijeme (dani)	467	298	255	255	181
Trošak (% prihoda po glavi)	789.0	1,366.4	1,128.3	1,155.0	1,112.9

Kad poduzetnici registruju poslovanje, s kakvim zakonodavstvom se onda suočavaju? Za mjerenje takvog zakonodavstva, u ovom poglavlju Doing Business se fokusira na sektor građevinarstva. Kompanije za građevinarstvo su pod konstantim pritiskom od strane vlada da zadovoljavaju zahtjeve inspekcija, a istovremeno i kupaca kako bi bili brzi i troškovno stimulativni.

U mnogim ekonomijama, posebno siromašnim, poštovanje zakona o izgradnji je skupo i zahtjeva mnogo vremena i novca. Građevinari mogu regularno platiti obaveze kako bi zadovoljili standarde inspekcije ili jednostavno graditi nelegalno. Gdje su zakonodavne prepreke značajne, poduzetnici mogu imati tendenciju za pokretanjem aktivnosti u neformalnoj ekonomiji. U takvim slučajevima preduzetnici manje obraćaju pažnju na sigurnost radnika i uopšte poslovanja. U drugim ekonomijama ispunjenje zahtjeva prilikom dobijanja građevinskih dozvola je jednostavno i jeftino, tako da kompanije imaju više šansi za boljim rezultatima poslovanja.

Slika 3: Dobivanje građevinskih dozvola

Indikatori vezani za dozvole za građenje bilježe sve procedure službeno zahtijevane od poduzetnika u industriji građevinarstva kako bi izgradili građevinske objekte. Ovo obuhvaća planove izgradnje, mape puta, sticanje svih neophodnih licenci i dozvola, kompletiranje svih zahtjeva i ispunjenje naloga svih nadležnih inspekcija. Oni također uključuju procedure za sticanje korisničkih prava, kao što su struja, telefon, voda i kanalizacija. Vrijeme i trošak da se završi procedura u okviru redovnih aktivnosti su uključeni u ovaj indikator. Sve službene naknade, sa zakonskim okončanjem procedura su uključene i zabilježeno je vrijeme u danima. Indikator procjenjuje koliko je poduzetnik upoznat sa svim zakonodavstvom i da li mora koristiti posrednika kako bi kompletirao dokumentaciju za dobijanje dozvola, osim ako se zahtijeva drugačije zakonom.

Tabela 7: Procedure za dobijanje građevinskih dozvola

Br.	Procedure	Vrijeme	Troškovi
1.	Dobiti potvrdu od katastra o statusu zemljišta	1 dan	BAM 15
2.*	Dobiti potvrdu od registra zemlje o odgovarajućoj registraciji	1 dan	BAM 4
3.	Dobiti saglasnost od opštine za građenje	30 dana	BAM 30
4.	Dobiti preliminarnu verifikaciju instalacije grijanja i električne energije	29 dana	BAM 88
5.*	Dobiti preliminarnu verifikaciju projekata vodovoda i kanalizacije	28 dana	BAM 117
6.*	Dobiti preliminarnu verifikaciju od BH Telekomu	15 dana	BAM 21
7.*	Dobiti preliminarnu verifikaciju elaborata zaštite od požara i eksplozija	4 dana	BAM 150
8.	Dobiti validnost tehničke kontrole glavnog projekta	5 dana	BAM 28,180
9.	Platiti nadoknadu u banci na račun Sektora za prostorno planiranje	1 dan	BAM 38,487
10.	Predati zahtjev za građevinsku dozvolu opštini	30 dana	Nema naknade
11.	Zahtjev za postavljanje granica zemljišta	7 dana	BAM 15
12.	Dozvola od opštine za početak radova	1 dan	Nema nadoknade
13.*	Zahtjev za priključenje telefonske linije	13 dana	BAM 60
13.*	Zahtjev za vodovod i kanalizaciju	30 dana	BAM 500
15.	Zahtjev za izdavanje dozvole o korištenju	30 dana	BAM 7,804
16.*	Tehnička inspekcija	1 dan	Nema naknade
17.	Upis građevine u katastar	15 dana	BAM 180
18.	Registrowanje izgradnje	1 dan	BAM 60

*Simultano sa drugim procedurama,

Tabela 8: Ostvarene reforme lakoće dobijanja građevinskih dozvola u BiH

Godina	Reforma
2012	Bosna i Hercegovina je olakšala rad sa dozvolama sa potpunom digitalizacijom i revidirala registar zemljišno-knjižnog ureda i katastra.
2011	Nema napretka
2010	Sistem izdavanja građevinskih dozvola je poboljšan tako što je skraćeno potrebno vrijeme za registraciju novih objekata na sudu i evidentiranje u bazu katastarskih podataka.
2009	Reforma u oblasti zemljišne administracije je od velike koristi poduzetnicima koji traže građevinske dozvole, tako što je skraćeno vrijeme za dobivanje izvoda iz katastra prije izgradnje i vrijeme za registraciju novozavršenih objekata u katastar i zemljišne knjige.

3. Priključenje električne energije

Preduzećima je veoma važno da imaju pouzdan pristup električnoj energiji po povoljnoj cijeni. Neovisno o tome da li je električna energija dostupna, prvi korak korisnika je da dobije priključak.

Ovaj indikator poslovanja bilježi sve neophodne procedure za lokalno preduzeće da bi dobilo priključenje električne energije, potrebno vrijeme za izvršenje tih procedura, kao i njihove troškove.

Rangiranje jednostavnosti za priključenje električne energije se računa kao prosjek procentualnog rangiranja odabranih indikatora: broj procedura, vrijeme i troškovi priključka.

Tabela 9: Priključenje električnoj energiji BiH

Indikator	DB2012
Rang	157
Procedure (broj)	8
Vrijeme (dani)	125
Trošak (% GDP-a po glavi)	497.6

Da bi podaci bili uporedivi u različitim zemljama, korišteno je nekoliko pretpostavki:

- Objekat za koji se podnosi zahtjev za priključak električne energije se nalazi u poslovnom dijelu grada, u području gdje se nalaze i drugi slični objekti,
- Objekat nije u posebnoj poslovnoj zoni, koja je povlaštena brzim priključenjem električne energije,
- Objekat ima pristup putu,
- Objekat je novogradnja za koji se tek priključuje električna energija,
- Ukupna površina objekta je 1.300 m², na parceli od 929 m²,
- Priključak je trofazni, četiri žice, 140 kVA.

Slika 4: Priključenje električne energije

Glavni indikatori za mjerenje lakoće priključenja električne energije su broj neophodnih procedura za dobivanje priključka za struju, broj dana da se završi svaka procedura, te troškovi za završavanje svake procedure.

Procedure obuhvataju dostavljanje svih relevantnih dokumenata i dobivanje svih neophodnih dozvola, podnošenje svih zahtjeva i izvršenje svih neophodnih kontrola, izvršenje instalacionih radova i kupovinu materijala za radove, te sklapanje ugovora o nabavci i dobivanje konačne ponude.

Troškovi za izvršenje svake procedure uključuju samo službeno objavljene troškove, ne uzimajući u obzir mito niti porez na dodanu vrijednost.

Tabela 10 : Procedure

Broj	Procedure	Vrijeme (dani)	Trošak
1.	Dobiti dozvolu od Elektroprivrede za priključak	30	BAM 30.0
2.	Podnijeti zahtjev za izdavanje elektro-energetske dozvole od Elektroprivrede	23	BAM 50.0
3.	Izlazak na teren ovlaštenih radnika Elektroprivrede	10	Nema naknade
4.	Primiti potvrdu za elektro-energetsku dozvolu i predati prijavu za priključenje Elektroprivredi, platiti procjenjene troškove i potpisati ugovor.	30	Nema naknade
5.	Čekati i dobiti priključak od Elektroprivrede	31	BAM 31,220.0
6.	Zaposliti ovlaštenog električara da izda potvrdu o sukladnosti za unutrašnje umreženje struje	8	BAM 2,550.0
7.	Opštinska tehnička komisija izvršava uvid	1	Nema naknade
8.	Elektroprivreda BiH uključuje struju	3	Nema naknade

4.Registracija imovine

Lakoća registracije imovine je veoma bitna za osnivanje biznisa. Ako je transfer imovine skup ili komplikovan, onda se povećavaju šanse za rast sive ekonomija. Doing Business evidentira sve neophodne procedure za poslovanje kako bi se kupila imovina i obavio transfer imovine na kupčevo ime. Pokazatelji koji govore o lakoći sticanja vlasništva su prikazani u slijedećoj tabeli. Uključeni su broj koraka, vrijeme i trošak za registraciju imovine.

**Tabela 11 : Registrovanje imovine u BiH po godinama
promjena ranga: +1**

Podaci za registraciju imovine	DB2008	DB2009	DB2010	DB2011	DB2012
Rang	-	-	-	101	100
Procedure (broj)	7	7	7	7	7
Vrijeme (dana)	331	128	84	33	33
Trošak (% vrijednosti imovine)	5.0	5.2	5.2	5.3	5.3

Imovina preduzeća olakšava priliv investicija i omogućava poduzetnicima pristup kreditima na finansijskim tržištima. Ali veliki dio imovine preduzeća u zemljama u razvoju nije formalno registrovan. Imovina nije evidentirana u sudskim i katastarskim knjigama i ne može se koristiti kao osiguranje prilikom dobijanja kredita što ograničava finansiranje poslovanja. Eliminisanje neophodnih prepreka za registraciju i transfer imovine je veoma važno za ekonomski razvoj.

Slika 5: Registracija imovine

Doing Business se bavi analizom procedura neophodnih za promet imovine između prodavca i kupca i izvršenjem transfera na ime kupca.

U okviru ovog indikatora, analizirana su tri pokazatelja:

- broj procedura da se registruje imovina,
- vrijeme da se registruje imovina,
- troškovi registracije imovine (kao procenat vrijednosti imovine).

Efikasna registracija imovine smanjuje troškove transakcija i omogućava formalizaciju imovine. Jednostavne procedure registracije imovine stvaraju veću sigurnost prava raspolaganja imovinom i smanjuju korupciju. Od toga imaju korist svi poduzetnici, posebno žene, mladi i siromašni. Bogati imaju probleme zaštite prava imovine. Oni mogu investirati u sistem sigurnosti i poduzeti druge mjere kako bi osigurali imovinu, ali mali poduzetnici ne mogu. Reforme u oblasti registracije imovine treba to da promijene.

Tabela 12: Zahtjevi za registraciju

Broj	Procedure	Vrijeme	Troškovi
1*	Dobiti potvrdu kao dokaz o vlasništvu	1 dan	10 BAM po strani (3 strane)
2*	Strane dobijaju saglasnost od suda za ovlašćenje lica da radi u ime društva	10 dana (simultano sa procedurom 1)	8 BAM (svaki zahtjev) + BAM 10 po strani (Izvadak od suda, 4-5 strana svaki)
3.	Ovjera Ugovora o prodaji	1 dan	700 BAM
4.	Podnijeti zahtjev za procjenu imovine zbog plaćanja poreza	1 dan	Nema troškova
5.	Procjena imovine	5-15 dana	Nema troškova
6.	Plaćanje poreza	1 dan	5 % vrijednosti imovine (transfer poreza)
7.	Prijavljivanje poreza	9 dana	10 BAM na zahtjev +BAM 50 (sudski porez)

Ekonomije širom svijeta su olakšale poduzetnicima registraciju i transfer imovine tako što su kompjuterizirali registre zemlje, uveli vremenska ograničenja za rokove uknjižbe i propisale niske stope poreze na promet nekretnina.

Tabela 13: Ostvarene reforme lakoće registracije imovine u BiH

Godina	Reforma
2012	Nema napretka
2011	BiH je smanjila kašnjenja kod registracije imovine u katastru i zemljišnom-knjižnom uredu
2010	Nema napretka
2009	Kompjuterizacija registra zemlje je ubrzala registraciju imovine

5. Mogućnost kreditiranja

Kroz dva seta indikatora, Doing Business procjenjuje zakonska prava kreditora i dužnika kad su u pitanju sigurne kreditne transakcije i raspoloživost kreditnih informacija. Index dubine kreditnih informacija mjeri pravila i prakse koje odražavaju pokrivenost, djelokrug i pristup kreditnim informacijama. Kreditni informacijski sistemi umanjuju "asimetriju" kod pozajmljivanja sredstava i omogućuju kreditoru da vidi finansijsku istoriju dužnika (pozitivnu ili negativnu), obezbjeđujući im vrijedne informacije kako bi razmotrili rizik.

Kreditni informacijski sistemi daju koristi i dužnicima, dajući im šansu da uspostave renomiranu kreditnu istoriju koja će im omogućiti da lakše pristupe kreditu. Index zakonskih prava mjeri stepen do kojeg zakoni o kolateralu štite prava kreditora i dužnika što olakšava kreditiranje. Zakon o kolateralu će omogućiti poslovanju da koristi osnovna sredstva, posebno pokretnu imovinu.

Ovaj indikator bavi se dostupnošću kreditnih informacija i zakonskim pravima dužnika i kreditora. Indeks zakonskih prava je u rasponu od 0-10, veća ocjena pokazuje da su ovi zakoni pogodniji pristupu kredita. Indeks kreditnih informacija mjeri širinu, pristup i kvalitet kreditnih informacija raspoloživih kroz javne registre ili od strane samih firmi i nevladinih organizacija. U rasponu od 0-6, veće vrijednosti označuju više kreditnih informacija koje stoje na raspolaganju. Pokrivenost pravnih lica i preduzetnika govori o procentu onih koji su pokriveni vlastitim registrima kad su u pitanju dostupne informacije za kreditiranje (AFIP, strukovna udruženja, komore, knjigovodstvene firme i sl.) i izražen je u procentu od ukupne populacije. Pokrivenost javnog registra govori o procentu preduzetnika u odnosu na populaciju koji je pokriven od strane javnih registara kredita u kome su evidentirane sve informacije o kreditnoj istoriji firmi i pojedinaca.

**Tabela 14 :Mogućnost kreditiranja u BiH po godinama
promjena ranga: -3**

Podaci o dobijanju kredita	DB2008	DB2009	DB2010	DB2011	DB2012
Rang	-	-	-	64	67
Indeks o snazi zakonskih prava (0-10)	5	5	5	5	5
Indeks o dubini kreditnih informacija (0-6)	5	5	5	5	5
Pokrivenost LRC biroa (% odraslih)	63.7	69.2	64.3	47.2	39.6
Pokrivenost javnog registra (% populacije)	0,0	0.0	23.2	30.2	35.3

Firme konzistentno procjenjuju mogućnost pristupa kreditu kao jednu od najvećih barijera njihovom poslovanju i rastu. Doing Business je napravio dva seta indikatora o tome kako kreditno tržište funkcioniše: jedan je o kreditnoj registraciji, a drugi o zakonskim pravima i obavezama dužnika i kreditora. Registri kredita kod institucija koje skupljaju i distribuiraju kreditne informacije o dužnicima, mogu uveliko doprinijeti boljem pristupu kreditu.

Slika 6: Dobivanje kredita

Širenjem kreditnih informacija, pomaže se kreditorima da procijene rizik i alociraju kredit efikasnije. Oni takođe sprečavaju poduzetnike da se oslanjaju na same lične veze kada pokušavaju da dobiju kredit.

Ključno pitanje kojim se bavi ovaj indikator je do kojeg stepena propisi o obezbjeđenju plaćanja kredita i o bankrotu štite prava dužnika i povjerilaca.

U kojoj mjeri i da li se na brz i efikasan način koristi pokretna i nepokretna imovina, kao obezbjeđenje za vraćanje kredita.

Kad ekonomije jačaju zakonska prava kreditora i dužnika u okviru kolaterala i zakona o stečaju, i povećaju djelokrug, pokrivenost i pristup kreditnim informacijama, mogu povećati poduzetnicima pristup kreditu.

Tabela 15: Ostvarene reforme lakoće mogućnosti kreditiranja u BiH

Godina	Reforme
2012	Nema napretka
2011	Nema napretka
2010	Nema napretka
2009	Nema napretka

6. Zaštita investitora

Ovaj indikator analizira tri dimenzije zaštite investitora: transparentnost transakcija (indeks lakoće otkrivanja), odgovornost za rad (od strane direktora), sposobnost dioničara da tuži službenike i direktore za loše vođenje (indeks lakoće tužbe dioničara) i indeks snage zaštite investitora. Indeksi su u rasponu između 0 i 10, veća vrijednost označava veću transparentnost transakcija, veću odgovornost direktora, veću moć dioničara, i bolju zaštitu investitora.

Tabela 16: Zaštita investitora u BiH po godinama
promjena ranga: -4

Podaci o zaštiti investitora	DB2008	DB2009	DB2010	DB2011	DB2012
Rang	-	-	-	93	97
Indeks obima otkrivanja (0-10)	3	3	3	3	3
Indeks obima odgovornosti direktora (0-10)	6	6	6	6	6
Indeks lakoće tužbe dioničara (0-10)	6	6	6	6	6
Indeks zaštite investitora (0-10)	5.0	5.0	5.0	5.0	5.0

Indeks obima otkrivanja bavi se transparentnošću transakcija prema javnosti i dioničarima, obavještavanjem dioničara o urađenim transakcijama, te mogućnošću sprečavanja problematičnih transakcija da se uopšte dese. Indeks odgovornosti direktora pokazuje zaštitu investitora od štete koju direktor i uprava firme mogu učiniti i način da se odgovorni efikasno kazne, te da se investitori novčano obeštete zbog nemara i lošeg rada menadžmenta kompanija. Indeks lakoće tužbe dioničara pokazuje kolika je raspoloživost dokumenata koji mogu biti korišteni prilikom suđenja, kolika je mogućnost investitora da saslušaju svjedoke i kakva je saradnja sa inspeksijskim službama da se istraže sumnjive transakcije i odluke.

Slika 8: Zaštita investitora

Kompanije povećavaju poslovnu aktivnost rastom kapitala, putem bankarskih kredita ili sa privlačenjem investicija. Prodaja dionica (investiranje u dionice) omogućuje kompanijama širenje bez potrebe obezbjeđenja plaćanja bankarskih kredita. Međutim, investitori se pažljivo brinu o svom novcu, prate zakone koje ih štite i ulažu tamo gdje je veća sigurnost i zaštita investicija. Od ukupnog broja odluka da se investira u 73% slučajeva ulaže se tamo gdje je prisutna zakonska zaštita i sigurnost kapitala, a u 22 % slučajeva ulaganje se vrši radi karakteristika i kvaliteta kompanija.

Ekonomije sa najačom zaštitom manjinskih investitora zahtijevaju višu otvorenost i definišu jasne dužnosti za direktore. Takođe, imaju dobre i funkcionalne sudove koji pružaju mogućnost manjinskim investitorima da dokažu eventualne nezakonitosti na sudu.

Tabela 17: Reforme zaštita investitora

Godina	Reforme
2012	Nema napretka
2011	Nema napretka
2010	Nema napretka
2009	Nema napretka

7. Poreska politika

Poreska politika je bitna kako bi se obezbijedila adekvatna javna potrošnja, infrastruktura i neophodne usluge za funkcionisanje ekonomije. Doing Business podaci pokazuju da u ekonomijama gdje su više stope poreza evidentan je veći udio sive ekonomije. Posljednih godina više od 60 % ekonomija u svijetu su reformama poboljšale stanje u poreskoj politici. Navedeni podaci u pregledu koji slijedi pokazuju visinu poreza kompanije srednje veličine koja se mora platiti u jednoj godini, kao i administrativne teškoće koje su prisutne kod plaćanja poreza. Ovaj indikator uključuje broj plaćanja koja poduzetnik mora napraviti, broj potrošenih sati za pripremanje, popunjavanje obrazaca i plaćanje, i procenat od profita koji moraju platiti poduzetnici po osnovu poreza.

**Tabela 18: Poreska politika u BiH po godinama
promjena ranga: -2**

Podaci o plaćanju poreza	DB2008	DB2009	DB2010	DB2011	DB2012
Rang	-	-	-	108	110
Ukupna porezna stopa (% profit)	44.1	44.1	27.1	23.0	25.0
Plaćanje (broj transakcija godišnje)	40	40	40	40	40
Vrijeme (sati godišnje)	368	428	422	422	422

Porezi su izuzetno bitni za svaku zemlju. Bez njih ne bi bilo novca da se obezbijedi zadovoljenje javnih potreba, ulaganje u infrastrukturu i usluge koje su ključne za funkcionisanje ekonomije. Ukoliko je poresko opterećenje visoko i zakonska regulativa rigidna, preduzetnici će težiti ka radu u sivoj (neformalnoj) ekonomiji.

Slika 10: Plaćanje poreza

Tabela koja slijedi bilježi poreze i doprinose koje srednje poduzeće mora platiti u godini dana u Bosni i Hercegovini, kao i mjere administrativnih opterećenja u plaćanju poreza.

Tabela 19: Procedure

Porez i doprinosi	Plaćanja (broj)	Opis	Vrijeme (u satima)	Zakonska porezna stopa	Poreska osnovica	Ukupna poreska stopa (% profita)
Doprinosi za socijalno osiguranje	12		96	10.5 %	Bruto plaće	11.8
Porez na korporativni prihod	12		68	10.0%	Oprezivi profiti	7.1
Porez na transfer imovine	1		0		Vrijednost tržišne imovine	3.1
Zaštita vode	0	plaćeno zajedno		0.5%	net plate	0.40
Porez na gorivo	1		0	0.3 BAM	po litru	0.5
Lokalni porez na imovinu	1		0	4 BAM	po kvadratnom metru	1.6
Doprinos za zaštitu od prirodnih nepogoda	0	Plaćeno zajedno	0	0.5%	Net plate	0.4
Takse na istaknutu firmu	1		0	300 BAM	znak firme	0.1
VAT (Porez na dodanu vrijednost)	12		258	17.0%	dodana vrijednost	0
Ukupno	40		422			25.0

Ekonomije širom svijeta su omogućile brže i lakše plaćanje poreza konsolidovanjem podnošenja prijave, smanjenjem učestalosti plaćanja ili ponudom elektronskog podnošenja naloga za plaćanje. Mnoge ekonomije su smanjile porezne stope. Promjene su donijele konkretne rezultate. Neke ekonomije su pojednostavile plaćanje poreza i sa smanjenjem stopa za rezultat su imale porast prihoda od poreza.

Tabela 20 : Reforme plaćanja poreza u BiH

Godina	Reforme
2012	Nema napretka
2011	BiH je pojednostavila procedure plaćanja poreza za radnu snagu, smanjila stope doprinosa za socijalno osiguranje za poslodavce.
2010	Nema napretka
2009	Stopa poreza na dobit je smanjena sa 30 % na 10%, od 1 januara 2008. Distribucija profita (uključujući dividende) je porezni izuzetak i porezni gubici mogu biti pokriveni slijedećih pet godina.

8. Trgovina sa inostranstvom

Sloboda trgovine između zemalja je sve više i više značajna za poslovanje u današnjem globaliziranom svijetu. Pretjerani zahtjevi za brojnim dokumentima opterećuju carinske procedure, neadekvatne i nepotrebne lučke procedure i neodgovarajuća infrastruktura vode do ekstra troškova i kašnjenja kod uvoza i izvoza roba, gušeći trgovinski potencijal.

Troškovi i procedure kod uvoza i izvoza, te standardizovane isporuke dobara su detaljno prikazani u okviru ovog indikatora. Sve službene procedure su evidentirane – od ugovorenog posla između dvije strane, do isporuke dobara.

**Tabela 21: Trgovina sa inostranstvom u Bosni i Hercegovini po godinama
promjena ranga: +1**

Indikator	DB2008	DB2009	DB2010	DB2011	DB2012
Rang	-	-	-	109	108
Troškovi izvoza (US\$ po kontejneru)	1030	1070	1125	1,240	1,240
Troškovi uvoza (US\$ po kontejneru)	985	1035	1090	1,200	1,200
Dokumenti za izvoz (broj)	8	8	8	8	8
Dokumenti za uvoz (broj)	9	9	9	9	9
Vrijeme za izvoz (dana)	19	16	16	16	15
Vrijeme za uvoz (dana)	18	16	16	16	16

U ovom poglavlju su obrađeni prihodi od trgovine i prepreke u trgovini. Tarife, kvote i udaljenost od velikih tržišta uveliko povećavaju trošak dobara i štete razvoju trgovine. Globalni i regionalni trgovinski aranžmani su smanjili trgovinske barijere. Udio Afrike u globalnoj trgovini je manji danas nego što je bio 25 godina prije. Da li je isto tako i sa Bliskim Istokom, isključujući izvoz nafte? Mnogi poduzetnici se suočavaju sa brojnim teškoćama u izvozu ili uvozu dobara, uključujući kašnjenja na granici. Zbog toga oni često odustanu od spoljnotrgovinske razmjene. Drugi, nikad i ne pokušavaju. U stvari, potencijalne dobiti od trgovinskih olakšica mogu biti veće nego one koje proističu iz samih tarifnih olakšica.

Slika 11: Trgovina sa inostranstvom

Doing Business je analizirao proceduralne zahtjeve za trgovinu standardne isporuke dobara sa okeanskim transportom. Svaka procedura i dokument, vrijeme i trošak za uvoz i izvoz dobara je evidentiran, sa početkom ugovorenih aranžmana između dvije strane i završetkom isporuke dobara. Za uvoz dobara, procedure mjere lakoću dolaska plovni objekata u luku uvoza robe. Za izvoz dobara, procedure mjere obim aktivnosti od pakiranja robe u fabrici do njenog napuštanja na izlazu iz luke. Ovaj indikator analizira efikasnost i brzinu izdavanja dokumenta neophodnih za plaćanje transakcija. Ovi dokumenti uključuju dokumente izdane od strane carinskih organa, tovarne i brodske listove, fakture i ostale dokumente koji prate robu, kao i službene dokumente razmjenjene između učesnika u trgovinskim poslovima. Vrijeme uvoza i izvoza je zabilježeno u danima, od početka do kraja svake procedure uvozno-izvoznih poslova.

U troškove spoljnotrgovinske razmjene ulaze špediterske naknade, troškovi u lukama, usluge kontrole i izdavanja certifikata i sl., osim carinskih dažbina. Ekonomije koje imaju efikasan carinski sistem, oslobođen od nepotrebnih procedura i dokumenata konkurentnije su u globalnim okvirima. Rigidni carinski propisi i dugotrajne i skupe procedure uvoza i izvoza robe, plodno su tlo za korupciju i podmićivanje u spoljnotrgovinskoj razmjeni.

U skladu sa analizama od strane Doing Business-a, trgovina sa inostranstvom u ekonomijama širom svijeta je postala brža i lakša. Vlade su uvele alate kako bi olakšale trgovinu, uključujući jedinstveni okvir, na riziku zasnovane inspekcije i sisteme elektronske razmjene podataka. Ove promjene su pomogle da se poboljša okruženje trgovine i pojača konkurentnost međunarodnih firmi.

Tabela 22: Reforme BiH u trgovini sa inostranstvom

Godina	Reforme
2012	Nema napretka
2011	Nema napretka
2010	Nema napretka
2009	Nema napretka

9. Provođenje ugovora

Dobro funkcionisanje sudova veoma mnogo doprinosi efikasnijem poslovanju. Kada je sudski sistem kod provođenja ugovora efikasan, firme imaju lakši pristup kreditu i efikasniju naplatu potraživanja. Doing business mjeri efikasnost sistema iznalaženja rješenja prije lokalnih sudova.

Ovaj indikator bavi se lakoćom provođenja komercijalnih ugovora.

U okviru ovog indikatora evidentiran je:

- broj preduzetih koraka kako bi se izvršilo poštovanje ugovora (korespondencija između strana ugovora, dokumentovanje slučaja, koraci na sudu, sam čin provođenja pravde itd.),
- pokazatelj vremena obuhvata broj kalendarskih dana od momenta kad prodavac dokumentuje parnicu na sudu do plaćanja,
- pokazatelj troškova obuhvata sve vrste troškova napravljene u postupku naplate: sudski troškovi (uključujući naknade stručnjaka), troškovi izvršenja (uključuje troškove za javnu prodaju kapitala kupca) i nadoknade advokata.

**Tabela 23: Provođenje ugovora u Bosni i Hercegovini po godinama
promjena ranga: 0**

Podaci o provođenju ugovora	DB2008	DB2009	DB2010	DB2011	DB2012
Rang	-	-	-	125	125
Procedure (broj)	37	37	37	37	37
Vrijeme (dani)	595	595	595	595	595
Trošak (% tužbe)	38.4	38.4	38.4	40.4	40.4
Usluga	-	-	-	-	30
Suđenje	-	-	-	-	385
Sprovođenje presude	-	-	-	-	180
Trošak advokata (% žalbe)	-	-	-	-	18
Sudski troškovi	-	-	-	-	6
Trošak sprovođenja (% žalbe)	-	-	-	-	16.4

Tamo gdje je provođenje ugovora efikasno, rastu poslovne aktivnosti i zapošljavanje novih radnika. Doing Business prati efikasnost sudskog sistema kod rješenja komercijalnih problema, analizirajući mogućnost rješenja sporova prije lokalnih sudova. Podaci su prikupljeni na osnovu konkretnih sudskih procesa i slučajeva.

Posljedica zbog kašnjenja ili nemogućnosti zadovoljenja pravde je često odustajanje od pravde. U mnogim ekonomijama samo bogati mogu priuštiti sudski postupak. Za ostale, pravda je van njihovih mogućnosti. Kao posljedica neefikasnog sudskog sistema javlja se otežano privlačenje stranih i domaćih investicija, a time i spori rast privrednih aktivnosti i GDP-a.

Slika 12: Provođenje ugovora

Tabela 24 : Kako je Bosna i Hercegovina olakšala provođenje ugovora ?

Godina	Reforme
2012	Nema napretka
2011	Nema napretka
2010	Nema napretka
2009	Nema napretka

10. Rješavanje insolventnosti (Prestanak poslovanja)

Jasan i dobro regulisan stečajni sistem funkcioniše kao filter, osigurava preživljavanje ekonomski efikasnih kompanija i realocira resurse. Brzi i jeftini postupci insolventnosti rezultiraju sa relativno brzim povratkom redovnom poslovanju i povećavaju šanse povrata kredita. Sa poboljšanjem ishoda procedura stečaja, povećavaju se šanse da zdraviji dio firme nastavi raditi za dobrobit vlasnika, radnika i cijelog društva.

Ovaj indikator obuhvata vrijeme i trošak koji je neophodno napraviti da se riješi stečaj (bankrot) firme. Podaci identifikuju slabosti u postojećem zakonu o stečaju i glavna proceduralna i administrativna uska grla u procesu bankrota.

**Tabela 25: Prestanak poslovanja u Bosni i Hercegovini po godinama
promjena ranga: -2**

Podaci o zatvaranju poslovanja	DB2008	DB2009	DB2010	DB2011	DB2012
Rang	-	-	-	78	80
Vrijeme (godine)	3.3	3.3	3.3	3.3	3.3
Trošak imovine (%)	9	9	9	9	9
Trošak povrata (centi na 1 dolar)	35.5	35.9	35.9	34.7	35.0

Ekonomska kriza je povećala potrebu razmatranja kreiranja takvog stečajnog sistema koji će pomoći reorganizovanju i zatvaranju kompanija. U zemljama gdje je zakonska regulativa stečaja neefikasna, neproaktivna poslovanja se zadržavaju godinama, neopravdano zarobljavajući sredstva i ljudski kapital koji je potrebno usmjeriti na efikasnija i produktivnija mjesta.

U zemljama gdje su stečajni zakoni nedovoljno efikasni destimulišu se investicije stranog i domaćeg kapitala. Pristupi kreditima su otežani, a kreditni i finansijski rizici rastu. Naprotiv, efikasni stečajni zakoni mogu ohrabriti poduzetnike. Rezultat je produktivnije poslovanje i rast privrednih aktivnosti.

Doing Business indikatori identifikuju slabosti u stečajnim zakonima, glavne procedure i administrativna uska grla u stečajnom procesu. U mnogim zemljama u razvoju, stečaj je toliko neefikasan da ga kreditori rijetko koriste kako bi zdrave cjeline firmi nastavile rad.

Slika 13. Rješavanje insolventnosti

Dobro balansirani sistemi stečaja razlikuje kompanije koje su finansijski propale, ali ekonomski egzistiraju na račun neefikasnih kompanija koje bi trebale biti likvidirane. Ali u nekim sistemima u slučaju insolventnosti, čak se i kompanije koje mogu raditi ukidaju. Ovo je početak da se to promijeni. Mnoge prethodne reforme zakona o stečaju su imale za cilj da pomognu da se poslovanje firmi ili perspektivnih dijelova firmi nastavi.

Tabela 26 : Reforme insolventnosti

Godina	Reforme
2012	Nema napretka
2011	Nema napretka
2010	Nema napretka
2009	Profesionalni zahtjevi su pooštreni kako bi ubrzali procedure bankrota.